

فهرست

پیش‌گفتار..... ۹

فصل اول: ضرورت وجود حجت الهی در زمین

۱. لطف خداوند..... ۱۲
۲. تداوم هدایت انسان‌ها ۱۴
۳. ضرورت مهدویت ۱۸
۴. ضرورت شناخت مهدویت ۲۰

فصل دوم: مهدویت در ادیان الهی

۱. مهدویت؛ وعده الهی به ادیان آسمانی ۲۶
۲. مهدویت در دین حضرت ابراهیم علیه السلام ۲۷
۳. مهدویت در تورات و انجیل ۲۹

فصل سوم: شخصیت‌شناسی حضرت مهدی علیه السلام

۱. قرائت قرآن در شکم مادر..... ۳۴
۲. ولادت..... ۳۵
۳. قرائت در سجده ۳۶
۴. قرآن بر بازو ۳۷
۵. نام امام زمان علیه السلام در قرآن ۳۸
۶. امامت حضرت مهدی علیه السلام ۴۳
۷. لباس حضرت مهدی علیه السلام ۴۷
۸. اوصاف و القاب حضرت مهدی علیه السلام ۴۸

۹. ویژگی های امام عصر علیه السلام ۵۲

۱. هادی ۵۲

۲. وارث زمین ۵۳

۳. صادق ۵۴

۴. آخرین برگزیده ۵۴

۵. کلمه باقیه ۵۵

۱۰. محل زندگی حضرت مهدی علیه السلام ۵۷

۱۱. مردم در زمان غیبت حضرت مهدی علیه السلام ۵۹

فصل چهارم: وظایف مردم در زمان غیبت

وظایف مردم در زمان غیبت ۶۲

امر به معروف و نهی از منکر در زمان غیبت ۶۲

توبه از گناهان ۶۵

ایمان و عمل صالح ۶۶

استقامت ۶۸

رعایت تقوا ۷۰

جلب رضایت حضرت مهدی علیه السلام ۷۰

انتظار فرج ۷۲

فصل پنجم: ظهور و قیام

۱. حتمی بودن ظهور حضرت مهدی علیه السلام ۸۲

۲. ظهور امام مهدی علیه السلام از منظر آیات ۸۶

۱. آیه وعده ۸۶

۲. آیه ارسال رسل ۸۸

۳. آیه وراثت ۸۹

۴. آیه استضعاف ۹۱

۵. آیه ارتداد ۹۲

۶. آیه قتال ۹۳

۳. نشانه های ظهور ۹۵

۱. خروج سفیانی ۹۵

۲. شیوع فساد ۹۷

۳. قحطی و گرسنگی ۹۹

۴. خروج دجال ۱۰۰

۵. ندای آسمانی ۱۰۲

فصل ششم: قیام حضرت مهدی علیه السلام

۱. اهمیت روز قیام حضرت مهدی علیه السلام ۱۰۶

۲. علم حضرت مهدی علیه السلام از زمان ظهور ۱۰۸

۳. حضور در مکه ۱۱۰

۴. نخستین آیه ۱۱۲

۵. حضور در مدینه ۱۱۳

فصل هفتم: یاران مهدی علیه السلام

۱. چگونگی رفتار مردم با حضرت مهدی علیه السلام ۱۱۶

۲. تعداد یاران حضرت مهدی علیه السلام ۱۱۷

۳. اولین بیعت کننده ۱۱۹

۴. بیعت یاران در مکه ۱۲۰

۵. اقتدای حضرت عیسی علیه السلام به حضرت مهدی علیه السلام ۱۲۲

۶. نقش زنان در قیام امام زمان علیه السلام ۱۲۵

۷. ویژگی یاران حضرت مهدی علیه السلام ۱۲۶

۸. مقام یاران حضرت مهدی علیه السلام ۱۲۸

فصل هشتم: حکومت امام مهدی علیه السلام

۱. شیوه های حکومتی حضرت مهدی علیه السلام ۱۳۰

۱. عدالت محوری ۱۳۰

پیش‌گفتار

بسیاری از مردم در طول تاریخ منتظر آمدن ناجی جهان از ستم و فساد بوده‌اند. قرن‌هاست پابره‌نه‌ها، ستم‌دیده‌ها، مستضعفان، نیک‌اندیش‌ها، پارسایان، خداباوران، پیروان دین‌های آسمانی و... منتظر فرارسیدن روزی هستند که عدالت بر ستم پیروز شود، فقر از جهان رخت بریندد، دانش حاکم زمین گردد و نجات دهنده دنیا رخ بنمایاند.

مهدویت، فصل مهمی از خواسته‌های بشری و تبلور الهام فطری است که مردم از دریچه آن با نگرش‌های متفاوت عقیدتی، روز موعود را می‌بینند. بنابراین، انتظار روز موعود، تنها به مؤمنان به غیب اختصاص ندارد، بلکه بیشتر مردم جهان به چنین روزی چشم دوخته‌اند؛ تا آن‌جا که پرتو این خواسته در تمام ادیان و مکاتب، در قالب اعتقاد به منجی، مصلح و موعود ظهور یافته است. قرآن کریم، آینده زمین را از آن بندگان صالح خود می‌داند:

﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ
الصَّالِحُونَ﴾^۱

در زبور، بعد از ذکر [تورات] نوشتیم: بندگان شایسته‌ام وارث [حکومت]
زمین خواهند شد.

۲. ظلم‌ستیزی ۱۳۱
۳. دین‌محوری ۱۳۴
۲. جهانی بودن حکومت حضرت مهدی علیه السلام ۱۳۶
۳. اقدامات مذهبی حضرت مهدی علیه السلام ۱۴۳
۱. براندازی کفر و شرک ۱۴۳
۲. از بین بردن زمینه‌های گناه ۱۴۳
۳. از بین بردن بدعت‌ها ۱۴۵
۴. احیای شرایع دینی ۱۴۵
۵. احیای معارف قرآن ۱۴۶
۴. سیره حضرت مهدی علیه السلام در قضاوت ۱۴۹
۵. اقدامات نظامی حضرت مهدی علیه السلام ۱۵۲
۶. سرانجام دشمنان حضرت مهدی علیه السلام ۱۵۳

خاتمه: عمر حضرت مهدی علیه السلام

- طول عمر حضرت مهدی علیه السلام ۱۵۸
- او زنده است ۱۶۱
۱. سوره قدر ۱۶۱
 ۲. سوره دخان ۱۶۲
 ۳. آیه امام ۱۶۴
 ۳. آیه انذار ۱۶۶
 ۴. آیات شهادت ۱۶۷
 ۵. آیه نذیر ۱۶۹
 ۶. آیه هدایت ۱۶۹
 ۷. آیه صادقین ۱۷۰
 ۸. آیه اولی الامر ۱۷۱
- کتاب‌نامه ۱۷۳

۱. سوره انبیاء، آیه ۱۰۵.

یکی از منابع مهدویت، قرآن کریم است. وظیفه همه مبلغان و محققان است که با استناد به منابع دینی، پاسخی مناسب برای دغدغه‌ها و سؤالات پرسشگران ارائه کنند. حوزه‌های علمیه، به عنوان سنگربانان شریعت نبوی و پاسداران علوی، پاسخ‌گویی به پرسش‌ها و شبهات دینی را اصلی‌ترین رسالت خود دانسته و همواره این نقش خطیر را به زیبایی ایفا کرده‌اند.

پرسمان قرآنی امام زمان علیه السلام برای عموم مردم نوشته شده است. در این جا یادآوری چند نکته لازم است:

الف. اختلاف سطح علمی، تفاوت‌های سنی و تنوع فرهنگی پرسشگران، متخصصان پاسخ‌گویی را ملزم می‌سازد پاسخ‌ها را با توجه به ویژگی‌های پرسش‌گر سامان دهند. از این رو پاسخ‌ها گاه با زبان ساده و بیانی عامیانه، فهم‌پذیر شده و گاه با بیانی علمی و تخصصی ارائه گشته است.

ب. ممکن است مستند متن ارجاعی برخی پاسخ‌ها، در نگاه فرزنانگان و استادان، با کاستی‌هایی همراه باشد. این ملاحظات اغلب از نگاه نگارنده نیز دور نمانده، اما با توجه به سطح مخاطبان و اصولی که می‌بایست در پاسخ‌دهی رعایت شود، گاهی به منابع مورد اعتماد و فهم مخاطبان ارجاع داده شده است.

ج. این مجموعه، حاصل تلاش‌های نگارنده در مرکز فرهنگ و معارف قرآن به عنوان یکی از محققان پاسخ‌گویی به شبهات دینی است؛ البته بسیاری از پاسخ‌ها حاصل کار گروهی بوده است.

در پایان، بر خود لازم می‌دانم از محققان و استادانی که این مجموعه را ارزیابی کردند، تشکر کنم.

قم، علی امیرخانی

فصل اول

ضرورت وجود حجت الهی در زمین

۱. لطف خداوند
۲. تداوم هدایت انسان‌ها
۳. ضرورت مهدویت
۴. ضرورت شناخت مهدویت

۱. لطف خداوند

■ در قرآن کریم، ضرورت وجود حکومت امام زمان علیه السلام چگونه توصیف شده است؟

خداوند متعال، حکیم است و بر اساس حکمت و مصلحت خود، برای ظهور و اجرای تمام دین، تحقق قسط و عدل در جامعه، تحقق عملی تمام وعده‌های الهی، ایجاد مدینه فاضله، تحقق انتظارات بشر در برپایی جامعه‌ای ایده‌آل به دور از ظلم و فساد، تحقق جامعه واحد بر مبنای خداخواهی، حق خواهی، خداپرستی و ... ضرورت وجود حکومت امام زمان علیه السلام را ایجاب می‌کند.

از نظر قرآن کریم، جهان با هدف خاص آفریده شده است:

«وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا
فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ»^۱

ما آسمان و زمین و آنچه را در میان آنها است بیهوده نیافریدیم، این گمان کافران است؛ وای بر کافران از آتش [دوزخ].

هستی بر پایه حق و عدالت استوار است. حکومت نیز باید هماهنگ با هستی بر موازین حق و عدالت منطبق باشد.

آفرینش جهان و انسان، فرستادن پیامبر و امام، نزول وحی و تعیین

قانون برای سعادت بشر، از باب لطف و حکمت الهی و در راستای هدف‌دار بودن انسان و جامعه بشری است. بیش‌تر انسان‌ها با پیروی از هوا و هوس، برخلاف هدف آفرینش گام برداشتند و با راهنمایان خود نبرد کردند و برخی از آنان را کشتند. پیروی انسان‌ها از هوا و هوس، سبب ظلم و فساد و انحراف در جوامع بشری شده است. از این رو، خداوند متعال بر اساس قاعده لطف و حکمت، آخرین امام را در حال غیبت نگه داشته است؛ تا زمانی که جامعه بشری، شایستگی برپایی حکومت جهانی واحد با محوریت رهبری الهی را دارا شود. پس لطف و حکمت خداوند اقتضا می‌کند حکومتی در دنیا با امامت و رهبری امام زمان علیه السلام برپا شود؛ تا افزون بر تحقق وعده عدالت در دنیا، بهشت موعود زمینی نیز، که رؤیای همیشگی انسان بوده و هیچ‌گاه برپا نشده است، تحقق یابد.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «در امت من، مهدی علیه السلام قیام می‌کند ... و در زمان او، مردم به چنان نعمت و برخورداری و رفاه دست یابند که در هیچ زمانی دست نیافته باشند. این رفاه شامل تمام انسان‌ها خواهد بود؛ نیکوکار و بدکار. آسمان مدام بر آنان ببارد و زمین چیزی از رویدنی‌های خود را پنهان نسازد.»

بنابراین، چون ممکن است انسان برخلاف مسیر سعادت خود گام بردارد، برای سوق دادن بشریت به سوی راه درست، بر اساس قاعده لطف و حکمت خداوند متعال و بر اساس این اصل که بنای هستی بر حق و عدالت استوار است، وجود و تحقق حکومت امام مهدی علیه السلام لازم و ضروری است.^۱

۱. سوره ص، آیه ۲۷.

۱. ر.ک: تفسیر نمونه، ج ۱۹، ص ۲۶۱-۲۶۶.

۲. تداوم هدایت انسان‌ها

■ آیا وجود امام معصوم علیه السلام نقشی در رسیدن انسان به هدف غایی خلقت و قرب الهی دارد؟

خدای مهربان، هدف و غایت آفرینش را قرب الهی می‌داند و پرستش و عبادت خود را هدف میانی خلقت می‌داند و تأکید می‌کند که جن و بشر را برای خداپرستی آفریده است.

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾^۱

من جن و انس را نیافریدم مگر این که مرا پرستش کنند.

از طرفی، چون خداپرستی و دین‌داری، بدون قوانین و راهنما امکان‌پذیر نیست، پس به قضاوت عقل لازم است خدا شخصی را به نام پیامبر و اشخاصی را برای جانشینی او در هر زمانی برای راهنمایی بشر بفرستد تا برای افرادی که شایسته هدایت شدن هستند، رهبر باشند و برای اشخاصی که هدایت‌پذیر نیستند، اتمام حجت باشد، چنان که در آیه ۱۳۴ سوره طه می‌خوانیم: ﴿رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَى﴾؛ «پروردگارا، چرا قبل از این که ما خوار شویم پیامبری را به سوی ما نفرستادی تا از آیات و دستورهای تو پیروی کنیم». چون غیر بشر، مثلاً فرشته، با بشر سنخیت ندارد، چاره‌ای نیست جز این که پیامبر از جنس بشر

باشد. بدین سبب، خدای مهربان برای هیچ نعمتی منت بر بشر نهاده، مگر درباره این که پیامبر را از جنس مردم فرستاده است، چنان که در آیه ۱۶۴ آل عمران می‌فرماید: ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾؛ «خدا برای این که پیامبری از جنس خود انسان بر ایشان برانگیخت، بر آنان منت نهاد». از آن جا که پس از پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله، امامان، حافظان و مبلغان واقعی دین هستند، برای رسیدن به هدف نهایی آفرینش انسان، وجود امام معصوم پس از پیامبر لازم به نظر می‌رسد؛ وگرنه زمین از حجت خالی خواهد شد.^۱ بنابراین، همان دلیلی که وجود امام معصوم را ثابت می‌کند، ضرورت نیاز به وجود امام در همه زمان‌ها را نیز اثبات می‌کند، چنان که خدا در قرآن مجید به پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله می‌فرماید:

﴿إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ﴾^۲

تو فقط بیم‌دهنده‌ای و برای هر گروهی هدایت‌کننده‌ای.

امام باقر علیه السلام در تفسیر این آیه می‌فرماید: رسول خدا، منذر (بیم‌دهنده) است و بعد از آن حضرت، در هر زمان، هدایت‌کننده‌ای از ما هست که مردم را به سوی آنچه رسول خدا صلی الله علیه و آله از جانب او آورده، هدایت می‌کنند و هادیان بعد از او (علی بن ابی طالب و امامان بعد از او) هر یک بعد از دیگری تا روز قیامت هستند.^۳

امام صادق علیه السلام در تفسیر آیه ﴿إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ﴾ می‌فرماید: «هر امامی هدایت‌کننده قوم خویش است.»^۴

۱. تفسیر آسان، ج ۲، ص ۲۳.

۲. سوره رعد، آیه ۷.

۳. البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۲۸.

۴. ر.ک: حیوة القلوب، امام‌شناسی، ج ۵، ص ۲۱.

۱. سوره ذاریات، آیه ۵۶.

■ اگر حضرت مهدی علیه السلام ظهور نکند، چه مشکلی به وجود می آید؟

اصل نخست این است که امام، ظاهر باشد، نه غایب. پس باید پیرسیم چرا امام زمان علیه السلام غایب است؛ نه این که پیرسیم اگر ظهور نکند، چه مشکلی به وجود می آید؟ دلیل غیبت امام زمان علیه السلام این است که در ظاهر بودن آن حضرت موانعی وجود دارد و هر وقت آن موانع برطرف شود و زمینه حضور ایشان فراهم شود، ظهور خواهد کرد.

افزون بر این، ظهور امام زمان علیه السلام و حکومت عدل او از وعده‌های الهی است و وعده خداوند، تخلف‌ناپذیر است: «وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ»؛^۱ «خداوند هرگز از وعده خود تخلف نخواهد کرد». نیز «خداوند به کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند، وعده می‌دهد که قطعاً آنان را حاکم زمین خواهد کرد، همان‌گونه که به پیشینیان آنان خلافت روی زمین را بخشیده و دین و آیینی را برای آنان پسندیده، پابرجا و ریشه‌دار خواهد ساخت و ترسشان را به امنیت و آرامش مبدل می‌کند».^۲

پس اگر حضرت مهدی علیه السلام ظهور نکند، وعده الهی تحقق نمی‌یابد؛ در حالی که وعده الهی تخلف‌ناپذیر است. بنابراین، حتماً باید امام زمان علیه السلام ظهور کند، زیرا انسان‌ها در همه زمان‌ها به امام و راهنمای الهی نیاز دارد.

به برخی موانع ظهور آن حضرت در کتاب *شرایط ظهور* اشاره شده است. خداوند متعال وعده داده و اراده کرده است که حق را بر باطل، و مستضعفان را بر مستکبران پیروز کند و آیین حق را بر همه آیین‌ها غالب گرداند.^۳ این وعده‌های الهی فقط با ظهور آن حضرت محقق می‌شود، چنان

که در دعای ندبه می‌خوانیم: «أَيْنَ الْمُعْدُّ لِقَطْعِ دَائِرِ الظُّلْمَةِ، أَيْنَ الْمُتَنْظِرُ لِاقَامَةِ الْأُمَّتِ وَالْعُوجِ، أَيْنَ الْمُزْتَجِي لِإِزَالَةِ الْجَوْرِ وَالْعُدْوَانِ...»^۱.

اگر امام عصر علیه السلام به عنوان حجت الهی بر روی زمین نباشد، زمین به دستور الهی، مردم را غضب می‌کند؛ همان‌گونه که امیر مؤمنان علی علیه السلام بر روی منبر کوفه فرمود: شما آشوب‌های تاریک و روزگار مبهم در پیش دارید، که جز «نومه» کسی از آن ماجرا نجات نمی‌یابد. از آن حضرت پرسیدند: یا امیرالمؤمنین علیه السلام، نومه کیست؟ آن حضرت فرمود: کسی است که مردم را می‌شناسد، ولی مردم او را نمی‌شناسند. بدانید که زمین از وجود حجت خدا خالی نمی‌ماند، و به زودی خداوند بندگان گناهکارش را به کیفر ستم و زیاده‌روی‌های خود می‌رساند. «وَلَوْ خَلَّتِ الْأَرْضُ سَاعَةً وَاحِدَةً مِنْ حُجَّةٍ لِلَّهِ لَسَأَخَتْ بِأَهْلِهَا وَ لَكِنَّ الْحُجَّةَ يَعْرِفُ النَّاسُ وَلَا يَعْرِفُونَهُ، كَمَا كَانَ يُوسُفُ يَعْرِفُ النَّاسَ وَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ؛ اگر یک لحظه زمین از حجت خدا خالی بماند، ساکنان خود را فرو می‌برد. حجت خدا در روی زمین هست، او همه را می‌شناسد، ولی کسی او را نمی‌شناسد، چنان که یوسف مردم را می‌شناخت، ولی کسی او را نمی‌شناخت». آن‌گاه این آیه را تلاوت فرمود: «يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ»؛^۲ وای بر مردم که هر پیامبری که برای راهنمایی آنان فرستاده می‌شود، او را مسخره می‌کنند.^۳

۱. سوره حج، آیه ۴۷. ۲. سوره نور، آیه ۵۵.

۳. ر.ک: سوره قصص، آیه ۵؛ سوره انبیاء، آیه ۱۰۵؛ سوره توبه، آیه ۳۳؛ سوره فتح، آیه ۲۸ و ...

۱. ر.ک: مفاتیح الجنان.

۲. بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۱۱۲.

۲. سوره یس، آیه ۳۰.

۳. ضرورت مهدویت

■ چگونه با استناد به آیه‌های قرآن کریم می‌توان ضرورت وجود منجی و مهدویت را اثبات کرد؟

امام زمان علیه السلام واسطه فیض الهی است و با وجود او برکات خداوند بر مخلوقاتش نازل می‌شود. قوام و دوام دین خدا و اجرای احکام الهی و جلوگیری از تحریف دین خدا به واسطه وجود با برکت امام زمان علیه السلام است. با توجه به نقشی که قیام آن حضرت و تشکیل حکومت از سوی وی در تکامل علمی و معنوی مردم جهان دارد، به خوبی برمی‌آید که قیام آن حضرت، ضروری خواهد بود. از این رو، همه ادیان آسمانی، وعده قیام آن را داده و منتظر آمدن او بوده‌اند؛ همان‌گونه که قرآن کریم می‌فرماید:

﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ

الصَّالِحُونَ﴾^۱

ما در کتاب زبور، پس از تورات، نوشته‌ایم که سرانجام، زمین را بندگان شایسته به ارث خواهند برد.

اشاره قرآن به پیش‌گویی حکومت بندگان شایسته خداوند در روی زمین در کتاب‌های تورات و زبور، نشان می‌دهد که این موضوع از چنان اهمیتی برخوردار است که در کتاب‌های آسمانی پیامبران پیشین، که

شایسته‌ترین افراد عصر خود بودند، وجود امام زمان علیه السلام مطرح شده است. در قرآن و روایات، اهمیت ظهور حضرت مهدی علیه السلام با تعبیر یوم الله بودن روز قیام ایشان اشاره شده است، مانند: ﴿وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ﴾^۱ «روزهای خداوند را به یاد آنان بیاور». همه روزها، ایام الله است و همه مکان‌ها متعلق به خداست. اگر مکان خاصی به نام بیت الله (خانه خدا) نامیده شده، دلیل بر ویژگی آن است. عنوان «ایام الله» نیز اشاره به روزهای مخصوصی است که امتیاز و روشنایی و درخشش فوق‌العاده‌ای دارند. «ایام الله» به روزهایی گفته می‌شود که دارای عظمتی در تاریخ زندگی بشر است. بنابراین، هر روزی که یکی از فرمان‌های خدا در آن چنان درخشیده که بقیه امور را تحت الشعاع خود قرار داده، از ایام الله است. هر روزی که فصل تازه‌ای در زندگی انسان‌ها گشوده شده و درس عبرتی به آنان داده و ظهور و قیام پیامبری در آن به وقوع پیوسته، یا طاغوت گردن‌کشی در آن روز به قعر دره نیستی فرستاده شده و هر روز که حق و عدالتی برپا گردیده و ظلم و بدعتی از بین رفته است، همه آنها را می‌توان «ایام الله» نامید. بر این اساس، در روایات، ایام الله به روزهای حساس و سرنوشت‌ساز و مهمی تفسیر شده است؛ مثلاً در روایت آمده است:

قَالَ الْبَاقِرُ علیه السلام: أَيَّامُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ ثَلَاثَةٌ: يَوْمَ يَقُومُ الْقَائِمُ علیه السلام; وَ يَوْمَ الْكُرَّةِ وَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

امام باقر علیه السلام می‌فرماید: روزهای خداوند (ایام الله) - عزوجل - سه روز است:

روزی که قائم به پا خیزد، روز رجعت و روز قیامت.^۲

۱. سوره ابراهیم، آیه ۵.

۲. الخصال، ج ۱، ص ۱۰۸.

۱. سوره انبیاء، آیه ۱۰۵.

﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ وَ مَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ﴾^۱

بگو که من هیچ پاداشی از شما بر [ای انجام دادن امر] رسالتم درخواست نمی‌کنم، جز دوست داشتن نزدیکانم و هرکس عمل نیکی انجام دهد، بر نیکی‌اش می‌افزاییم، چون خداوند آمرزنده و شکرگزار است.

دوستی «ذوی القربی»، به شناخت و قبول رهبری آنان بازگشت می‌کند که در حقیقت، تداوم خط رهبری پیامبر ﷺ و ادامه ولایت الهی است. بی‌تردید، قبول این ولایت و رهبری، همانند نبوت پیامبر ﷺ، سبب سعادت انسان‌هاست. از این رو، پیش از این آیه، به اهل ایمان و آنان که عمل صالح انجام می‌دهند، بشارت بهشت و باغ‌های بهشتی داده شده است.^۲

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: «اگر کسی خدا را میان صفا و مروه، هزار سال و سپس هزار سال و از آن پس هزار سال عبادت کند تا همچون مشک کهنه شود، اما محبت ما را نداشته باشد، خداوند او را با صورت در آتش می‌افکند.» و سپس آیه یاد شده را تلاوت کرد.^۳

۳. پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید: «هرکس بر محبت آل محمد ﷺ بمیرد، شهید، آمرزیده، تائب و مؤمن کامل مرده است و از سوی فرشتگان به او بشارت داده می‌شود. او را با احترام به بهشت می‌برند، همان‌طور که عروس را به خانه داماد می‌برند. فرشتگان قبر او را می‌گشایند و قبرش مزار فرشتگان رحمت می‌شود. بر سنت و جماعت اسلام از دنیا می‌رود و...»^۴

۱. سوره شوری، آیه ۲۳.

۲. همان، آیه ۲۲-۲۳.

۳. مجمع‌البیان، فضل بن حسن الطبرسی، ج ۹، ص ۴۳.

۴. بحارالانوار، ج ۲۳، ص ۲۳۳. به نقل از: تفسیر کشاف، ج ۴، ص ۲۲۰-۲۲۱.

۴. ضرورت شناخت مهدویت

■ چه آیاتی در قرآن کریم درباره آثار شناخت و محبت حضرت مهدی ﷺ نازل شده است؟

در قرآن کریم، آیات بسیاری درباره حضرت مهدی ﷺ و منتظران، یاران، دشمنان، قیام و ظهور آن بزرگوار بیان شده است. آیات و روایات، آثار فراوانی را که نتیجه محبت و شناخت امامان معصوم ﷺ است بر شمرده‌اند. از آن جا که بیان همه آنها در این جا نمی‌گنجد، به چند مورد اشاره می‌کنیم:

۱. خداوند متعال می‌فرماید:

﴿يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ﴾^۱

«به یاد آورید روزی را که هر گروهی را با پیشوایانشان می‌خوانیم.»

این آیه، شناخت و اثر محبت به امامان معصوم ﷺ را به صورت عام و شناخت و اثر محبت به امام زمان را به صورت خاص، ضروری و روشن می‌سازد.

پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید: «من مات و لم يعرف امام زمانه مات میتة الجاهلیه؛ هرکس بمیرد، اما امام زمان خود را نشناسد، به مرگ جاهلیت مرده است.»^۲

۲. شناخت و محبت امامان معصوم ﷺ، سعادت دنیوی و اخروی را

در پی دارد:

۱. سوره اسراء، آیه ۷۱.

۲. اصول کافی، ج ۲، حدیث ۶.

۴. شناخت و محبت حضرت مهدی علیه السلام انسان را به مقام صدیقان، شهیدان و صالحان می‌رساند:

﴿وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا﴾^۱
کسی که خدا و پیامبر را اطاعت کند [در قیامت] هم‌نشین کسانی خواهد بود که خدا نعمتش را بر آنان تمام کرده، از پیامبران و صدیقان و شهیدان و صالحان آنان هم‌نشینان خوبی هستند.

امام باقر علیه السلام می‌فرماید: هر که از شما که به ولایت آشنا باشد و در انتظار ظهور مهدی علیه السلام به سربرد و خود را آماده سازد، مانند کسی است که با مهدی آل محمد با سلاح جهاد کرده باشد؛ بلکه به خدا سوگند مانند کسی است که همراه رسول الله صلی الله علیه و آله و در خیمه او شهید شده باشد! «سپس اضافه می‌کند: «در باره شما آیه‌ای از قرآن نازل شده است. راوی می‌گوید: کدام آیه، فدایت شوم؟ می‌فرماید: این آیه: «انان که به خدا و فرستادگانش ایمان آورده‌اند، صدیقان و شهیدان نزد پروردگارشان هستند...»، سپس می‌افزاید: «به این ترتیب، شما به خدا سوگند که هم صدیقان و هم شهیدان نزد پروردگارتان هستید.»^۲

شناخت حضرت مهدی علیه السلام در اصل، شناخت ولایت و امامت اوست و محبت میان مرید و مراد، در واقع به سبب رابطه ولایتی امت با امام است. نتیجه عملی شناخت امامت و ولایت آن حضرت، اطاعت محض از آن بزرگوار است:

﴿أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾^۱

خدا را اطاعت کنید و اطاعت کنید پیامبر خدا و اولی الامر [= جانشینان پیامبر] را.

از دیگر پیامدهای آن، داخل شدن در حزب خداست:

﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ * وَ مَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ﴾^۲

سرپرست و ولی شما تنها خداست و پیامبر او و آنان که ایمان آورده‌اند، همانان که نماز را به‌پای می‌دارند و در حال رکوع، زکات می‌دهند و کسانی که ولایت خدا و پیامبر او و افراد باایمان را بپذیرند، [پیروزند، زیرا] حزب و جمعیت خدا پیروز است.^۳

۱. سوره نساء، آیه ۶۹.

۲. مجمع‌البیان، ج ۳-۴، ص ۱۱۱-۱۱۲.

۱. سوره نساء، آیه ۵۹.

۲. سوره مائده، آیه ۵۵-۵۶.

۳. ر.ک: المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۶، ص ۵-۲۶.

فصل دوم

مهدویت در ادیان الهی

۱. مهدویت؛ وعده الهی به ادیان آسمانی
۲. مهدویت در دین حضرت ابراهیم علیه السلام
۳. مهدویت در تورات و انجیل

۱. مهدویت؛ وعده الهی به ادیان آسمانی

■ آیا باور مهدویت در ادیان الهی و کتاب‌های آسمانی وجود دارد؟

اعتقاد به منجی جهان، اختصاص به اسلام ندارد؛ بلکه پیروان تمام ادیان، منتظر روزی هستند که شخصیتی الهی ظهور کند و کاخ‌های ستمگران را ویران کند. انسان آگاه درمی‌یابد که وضع نابهنجار کنونی جهان، از هیچ دوامی برخوردار نیست و باید در انتظار مصلحی بود که پا به عرصه رزم گذارد و جهان را از شر حاکمان فاسد نجات دهد.

تورات و انجیل تحریف نشده درباره منجی جهان و چگونگی ظهور و یاران او سخن گفته‌اند.^۱

مسئله مهدویت در ادیان و کتاب‌های پیامبران پیشین آمده است و از پیامبران آسمانی میثاق گرفته شده است که به امام مهدی علیه السلام و راه او اعتقاد داشته باشند.^۲ خداوند می‌فرماید:

﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾^۳

در «زبور»، بعد از ذکر (تورات)، نوشتیم: بندگان شایسته‌ام وارث [حکومت] زمین خواهند شد.

امام باقر علیه السلام فرمود: منظور از بندگان صالح در این آیه، قائم و اصحاب او هستند.^۴

۱. برای آگاهی بیشتر رک: کتاب مقدس، عهد جدید، انجیل متی، اصحاح ۲۴، ص ۱۰۲، رقم ۳؛ و

اصحاح ۲۵، ص ۱۰۷، رقم ۳۱ و ۳۴. ۲. تفسیر نورالتقلین، ج ۲، ص ۹۴.

۳. سوره انبیاء، آیه ۱۰۵. ۴. تفسیر نورالتقلین، ج ۲، ص ۸۸.

۲. مهدویت در دین حضرت ابراهیم علیه السلام

■ آیا حضرت ابراهیم علیه السلام و پیروانش به مهدویت اعتقاد داشتند؟

بله، حضرت ابراهیم علیه السلام و پیروان او نه تنها به مهدویت، بلکه به ولایت ائمه علیهم السلام نیز اعتقاد داشتند، همان‌گونه که در قرآن کریم آمده است: ﴿وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ﴾^۱ و به راستی، ابراهیم از شیعیان او بود.

جابر بن یزید جعفی، از راویان حدیث، تفسیر این آیه را از امام صادق علیه السلام پرسید، آن حضرت در پاسخ او فرمود: چون خداوند ابراهیم را آفرید، پرده را از برابر چشمش برداشت و ابراهیم علیه السلام به پیرامون عرش نگاه کرده، نورهایی دید و در شگفت شد و عرض کرد: پروردگارا، این چه نوری است؟ خداوند فرمود: این نور حبیب من، محمد صلی الله علیه و آله، است. نور دیگری کنار آن نور بود. خداوند فرمود: این نور علی علیه السلام، یاری کننده دین من است. این سه نور دیگر، نور فاطمه علیه السلام و فرزندان حسن و حسین علیهم السلام و آن سه نور دیگر، انوار فرزندان علی و فاطمه علیهم السلام از صلب حسین هستند که نخستین آنان علی فرزند حسین و پس از آن محمد فرزند علی، و جعفر فرزند محمد و موسی فرزند جعفر و علی فرزند موسی و محمد فرزند علی و علی فرزند محمد و حسن فرزند علی و حجت قائم علیه السلام است. ابراهیم علیه السلام عرض کرد: نورهای بی شماری در اطراف این انوار مشاهده می‌کنم که تعداد آنان معلوم

۱. سوره صافات، آیه ۸۳.

نیست. خداوند فرمود: ای ابراهیم، آنها انوار شیعیان علی است. ابراهیم علیه السلام پرسید: شیعیان علی علیه السلام چگونه شناخته می‌شوند؟ خداوند فرمود: شیعیان علی علیه السلام در شبانه روز پنجاه و یک رکعت نماز واجب و مستحب می‌خوانند، **«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»** را بلند می‌گویند، در دست راست خود انگشتر دارند و در نمازهای خود پیش از رکوع، قنوت می‌خوانند. ابراهیم درخواست کرد که خدا او را از شیعیان علی علیه السلام قرار دهد. خداوند در آیه **«وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لِإِبْرَاهِيمَ»**^۱ از این جریان خبر داده است.^۲

۳. مهدویت در تورات و انجیل

■ آیا در تورات و انجیل تحریف نشده به مهدویت اشاره شده است؟ بنا بر آیات قرآن و روایات، مهدویت در کتاب‌های تورات و انجیل نیز مطرح شده است. قرآن کریم در این باره چنین خبر داده است:

«وَأَكْتُبُ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُنَا أَيْدِيكَ قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ * الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَاَلَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»^۱

و برای ما در این دنیا و آخرت، نیکی مقرر کن که ما به سوی تو بازگشته‌ایم. خدا فرمود: عذابم را به هرکس بخواهم می‌رسانم و رحمتم همه چیز را فراگرفته است. پس به زودی، رحمتم را برای کسانی که [از شرک، کفر، بت‌پرستی و ارتداد] می‌پرهیزند و زکات می‌پردازند و به آیاتم ایمان می‌آورند، مقرر و لازم می‌دارم؛ همان کسانی که از این رسول و

۱. سوره صافات، آیه ۸۳

۲. تأویل الآيات الطاهرة، ص ۴۸۵؛ بحار الانوار، ج ۳۶، ص ۱۵۱ و البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۰۰.

۱. سوره اعراف، آیه ۱۵۶-۱۵۷.

پیامبر درس نخوانده که او را نزد خود [با همه نشانه‌ها و اوصافش] در تورات و انجیل نگاشته می‌یابند، پیروی می‌کنند؛ پیامبری که آنان را به کارهای شایسته فرمان می‌دهد، و از اعمال زشت باز می‌دارد، و پاکیزه‌ها را بر آنان حلال می‌کند، و ناپاک‌ها را بر آنان حرام می‌کند، و بارهای تکالیف سنگین و زنجیرها [ی جهل، بی‌خبری و بدعت را] که بر دوش عقل و جان آنان است برمی‌دارد. پس کسانی که به او ایمان آوردند و او را [در برابر دشمنان] حمایت کردند و یاریش دادند و از نوری که بر او نازل شده پیروی کردند، فقط آنان رستگارانند.

امام باقر علیه السلام در تفسیر این دو آیه می‌فرماید: ... مراد از «وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ» علم امام است و منظور از «فَسَأْأْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ»، ولایت و اطاعت امام است و مراد از «يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ»، پیامبر و جانشینان و امامان هستند و منکر، کسی است که انکار فضل امام کند و به امامت قائل نباشد و مراد از «طَيِّبَات»، گرفتن علم از امام و اهل بیت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است و مراد از «ذُنُوب»، گناهانی است که پیش از شناختن امام مرتکب شده‌اند و «اغلال»، سخنانی است که شخص بدون دستور خدا و امام می‌گوید. منظور از «فَالَّذِينَ آمَنُوا»، افرادی هستند که به امام ایمان آوردند و از طاغوت دوری ورزیدند و از گناهان خود توبه کردند. پاداش آنان بشارتی در دنیا و آخرت است و امام علیه السلام، آنان را به ظهور حضرت حجت علیه السلام و کشته شدن دشمنان و وارد شدن کنار حوض کوثر در حضور پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و پیشوایان معصوم علیهم السلام بشارت می‌دهد.^۱

در انجیل متی آمده است:

۱. أنوار العرفان فی تفسیر القرآن، ج ۱۵، ص ۱۸۰.

و در آن هنگام که عیسی در باغ زیتون نشسته بود، شاگردانش به نزد او آمده و با او خلوت کردند و از او سؤال نمودند: به ما بگو: در چه زمانی این امر تحقق خواهد یافت و علامت و نشانه آمدن تو و پایان عالم چیست؟^۱ و زود است که خبر از جنگ‌هایی می‌شنوید... مبدا که فزع کنید، زیرا وقوع آنها حتمی است.^۲

و هنگامی که فرزند انسان در مجد و عظمتش می‌آید و در حالی که فرشتگان او را همراهی می‌کنند بر روی عرش عظمتش می‌نشیند و جمیع امت‌ها نزد او محشور خواهند شد.^۳

در انجیل لوقا آمده است:

فریستون از او سؤال نمودند: چه زمانی ملکوت خداوند می‌آید؟ او در پاسخ فرمود: ملکوت خدا، غیر مترقبه می‌آید.^۴

و هنگامی که خبر از جنگ‌ها و فتنه‌ها شنیدید فزع نکنید، زیرا این امور باید در ابتدا تحقق یابد، ولی این پایان عالم نیست. آن‌گاه به آنان فرمود: زود باشد که امتی بر امتی و مملکتی بر مملکتی قیام کند و زلزله‌های شدید و گرسنگی‌ها و قحطی‌ها در مکان‌های زیادی به وقوع پیوندد و زود است که امور خوفناک و نشانه‌های بزرگی حادث گردد.^۵

شور و التهاب انتظار موعود آخر الزمان در تاریخ پرفراز و نشیب یهودیت نیز موج می‌زند. در عهد قدیم از کتاب مقدس، سفر مزامیر داوود، مز مور ۳۷، می‌خوانیم:

۱. کتاب مقدس، عهد جدید، انجیل متی، اصحاح ۲۴، ص ۱۰۲، رقم ۳.

۲. انجیل متی، ۲۴/۱۰۲/۶.

۳. کتاب مقدس، عهد جدید، انجیل متی، اصحاح ۲۵، ص ۱۰۷، رقم ۳۱-۳۴.

۴. انجیل لوقا، ۱۱/۲۵۲/۲۰. ۵. انجیل لوقا، ۱۱-۲۱/۲۶۵/۹.

به جهت وجود اشرار و ظالمین مایوس مشو، زیرا نسل ظالمین از روی زمین برچیده خواهد شد و منتظرین عدل الهی، وارثان زمین خواهند شد و کسانی که مورد لعن الهی واقع گردند، بینشان تفرقه خواهد افتاد و انسان‌های صالح کسانی هستند که وارثان زمین شده و تا پایان تاریخ در روی زمین زندگی خواهند کرد.^۱

تب و تاب انتظار دخالت اعجاز‌آمیز خداوند در دوران سیطره و الیان رومی بر فلسطین به اوج خود رسید و به همین علت، هنگامی که یحیای تعمیردهنده ندا داد: «توبه کنید، زیرا ملکوت آسمان نزدیک است»^۲ توده‌های مردم پیام او را با جان و دل شنیدند. کلمات هیجان‌آور او دل‌های شنوندگان را تکان می‌داد و الهام‌بخش گروه‌های ستم‌دیده و بینوایی بود که همواره آتش شوق انتظار برای قیام «مسخ شده خدا» در قلوبشان زبانه می‌کشید. بنابراین، آنچه در ادیان بزرگ الهی به طور قطع و مسلم وجود دارد، وعده آمدن مصلح جهانی است؛ البته جزئیات آن در کتاب‌های مقدس متفاوت است و تحریفاتی که در آنها انجام گرفته، مشکلاتی را در تعیین دقیق مشخصات آن ایجاد کرده است. اصل انتظار مصلح جهانی و به وجود آمدن حکومت حق و عدل جهانی، در ادیان بزرگ الهی وجود دارد.

فصل سوم

شخصیت‌شناسی حضرت مهدی علیه السلام

۱. قرائت قرآن در شکم مادر
۲. ولادت
۳. قرائت در سجده
۴. قرآن بر بازو
۵. نام امام زمان علیه السلام در قرآن
۶. امامت حضرت مهدی علیه السلام
۷. لباس حضرت مهدی علیه السلام
۸. اوصاف و القاب حضرت مهدی علیه السلام
۹. ویژگی‌های امام عصر علیه السلام
۱۰. محل زندگی حضرت مهدی علیه السلام
۱۱. مردم در زمان غیبت حضرت مهدی علیه السلام

۱. قرائت قرآن در شکم مادر

■ سوره‌ای که امام زمان علیه السلام در شکم با مادرش می‌خواند، چه بود؟
امام زمان علیه السلام، سوره «قدر» را در شکم مادرش می‌خواند. در روایت آمده است:

حکیمه‌خاتون گفت: پس در این لحظه در نرجس، اضطراب مشاهده کردم، او را در بر گرفتم و نام الهی را بر او خواندم. حضرت امام حسن عسگری علیه السلام مرا صدا زدند که سوره «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ» را بر او بخوان، پس پرسیدم: [خانم] که چه حال داری؟ گفت: آنچه مولایم فرمود، ظاهر شده است. چون شروع کردم به خواندن سوره «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ...»، شنیدم که آن طفل در شکم مادر با من در خواندن آن همراهی می‌کرد.^۱

۲. ولادت

■ آیا آیه‌ای دربارهٔ زمان ولادت امام عصر علیه السلام نازل شده است؟
مهدی موعود علیه السلام فرزند امام حسن عسگری علیه السلام، در سال ۲۵۵ ق. در شهر «سامرا» به دنیا آمد. مادرش به نام «نرجس» بود. آیه‌ای در قرآن دربارهٔ زمان تولد او نازل نشده است.

۱. بحارالانوار، ج ۵۱، ص ۱۳ و ر.ک: منتهی‌الامال، ص ۷۵۲-۷۵۳.

۳. قرائت در سجده

■ آیا امام زمان علیه السلام هنگام تولد سجده کرد و در سجده، قرآن خواند؟
حضرت مهدی علیه السلام پس از تولد سر به سجده گذاشت و به یگانگی خدا و رسالت پیغمبر صلی الله علیه و آله و امامت پدران بزرگوارش شهادت داد و با صدایی خوش و روح افزا این آیه را تلاوت کرد:

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أُمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ﴾^۱

اراده ما بر این قرار گرفته است که به مستضعفان نعمت بخشیم، و آنان را پیشوایان و وارثان روی زمین قرار دهیم.^۲

۴. قرآن بر بازو

■ چه آیه‌ای هنگام تولد حضرت مهدی علیه السلام بر بازوی ایشان نوشته شده بود؟
آیه ۸۱ سوره اسراء: ﴿جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾ هنگام تولد حضرت مهدی علیه السلام، بر بازوی ایشان نقش بسته بود.^۱
امام باقر علیه السلام می‌فرماید: مفهوم این آیه این است که هنگامی که امام قائم قیام کند، دولت باطل برچیده می‌شود.^۲

۱. سوره قصص، آیه ۵.

۲. تفسیر أحسن الحدیث، ج ۸، ص ۱۳ و تفسیر صافی، ج ۴، ص ۸۰.

۱. تفسیر نورالتقلین، ج ۳، ص ۲۱۲ و ۲۱۳.

۲. کافی، ج ۸، ص ۲۸۷.

۵. نام امام زمان علیه السلام در قرآن

■ آیا نام امام زمان علیه السلام در قرآن آمده است؟

نام امام زمان علیه السلام در قرآن نیامده است، ولی اوصاف آن حضرت در قرآن آمده است.

چرا نام امام زمان علیه السلام در قرآن نیامده است؟

علت نیامدن نام مبارک حضرت مهدی علیه السلام و امامان دیگر علیهم السلام در قرآن عبارت است از:

۱. قرآن، آخرین کتاب آسمانی است و باید برای همیشه از تحریف مصون بماند: «إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ»؛^۱ ما قرآن را نازل کردیم، و ما به طور قطع آن را پاسداری می‌کنیم.

نام امامان معصوم علیهم السلام در قرآن نیامده است؛ چون دشمنان آنان حاضر بودند به هر قیمتی، حتی با تحریف قرآن، نام و یاد آنان را در جامعه از بین ببرند. اگر نام حضرت مهدی علیه السلام در قرآن می‌آمد، قرآن را تحریف می‌کردند و آیاتی را که نام آن حضرت در آن بیان شده بود، از قرآن محو می‌کردند؛ همان‌گونه که ۲۵ سال امیرالمؤمنین علیه السلام را خانه‌نشین کردند و در زمان حکومت پنج ساله ایشان، سه جنگ داخلی را بر او تحمیل کردند. پس نیامدن

نام حضرت مهدی علیه السلام و امامان دیگر علیهم السلام در قرآن، برای جلوگیری از تحریف قرآن است.

۲. قرآن به بیان کلیات می‌پردازد و به ندرت نام‌های اشخاص در قرآن به چشم می‌خورد. معمولاً افراد در قرآن با عنوان کلی «کسی که» و «اوصاف» آنان معرفی شده‌اند، مثلاً در آیه ۱۷۳ و ۱۷۵ آل عمران، از ابن مسعود با عبارت «الذین» و «الشيطان» یاد شده است.

خداوند، تفصیل کلیات قرآن را به حضرت محمد صلی الله علیه و آله واگذار کرده است: «وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ».^۱ قرآن، کلیات مربوط به موضوع امامت را بیان کرده و پیامبر صلی الله علیه و آله جزئیات آن را تبیین کرده است.

ابوبصیر می‌گوید: از امام صادق علیه السلام پرسیدم: مردم می‌گویند: چرا از حضرت علی علیه السلام و اهل بیت علیهم السلام او نامی در قرآن نیامده است؟ امام صادق علیه السلام فرمود: به مردم بگو: همان‌گونه که نماز در قرآن آمده، ولی سه یا چهار رکعت بودن آن مشخص نشده و پیامبر صلی الله علیه و آله آن را برای مردم تفسیر کرده و زکات در قرآن آمده، ولی مقدار آن مشخص نشده و رسول خدا صلی الله علیه و آله آن را برای مردم تفسیر کرد... همین‌طور در قرآن نازل شده است: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ»؛ «از خدا و رسولش و اولی الامر اطاعت کنید». این آیه درباره علی، حسن و حسین علیهم السلام نازل شد و پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «هرکه من مولای اویم، پس علی علیه السلام مولای اوست».^۲

بنابراین، همان‌گونه که تفسیر جزئیات نماز، زکات، حج و... به پیامبر صلی الله علیه و آله واگذار شده، معرفی اولی الامر نیز به پیامبر صلی الله علیه و آله واگذار شده است.»

۱. سوره حجر، آیه ۹.

۲. سوره نحل، آیه ۴۴.

۲. ر. ک: غایة المراد، ص ۱۶۵، حدیث ۳.

۳. نیامدن نام‌های امامان علیهم‌السلام در قرآن، حس کنجکاوی مردم را برمی‌انگیزد تا درباره‌ی ویژگی‌های امامان علیهم‌السلام که در قرآن آمده است تحقیق کنند. این روش باعث می‌شود آنان بهتر امامان علیهم‌السلام را بشناسند. خدا در آیه‌ی ولایت می‌فرماید: «ولئىٰ شما خدا، رسولش و کسی است که ایمان آورد، نماز را برپا دارد و در حال رکوع، زکات دهد».^۱ در این آیه، نام حضرت علی علیه‌السلام نیامده است؛ اما مسلمانان پس از نزول این آیه، تحقیق کردند که چه کسی در حال نماز خواندن، زکات داده است و پس از آن که دریافتند حضرت علی علیه‌السلام در حال نماز خواندن به نیازمندی کمک کرده است، منظور آیه را متوجه شدند.

۴. با توجه به آیات فراوانی که درباره‌ی حضرت علی علیه‌السلام و سایر امامان علیهم‌السلام، به ویژه امام زمان علیه‌السلام، در قرآن وجود دارد، نیازی به ذکر نام مبارک آنان در قرآن نیست.

■ آیا قرآن از ترس پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم درباره‌ی معرفی جانشین خود سخن گفته است؟

خداوند به پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾^۲

ای پیامبر، آنچه از طرف پروردگارت بر تو نازل شده است کاملاً [به مردم] برسان و اگر او کار را نکنی، رسالت او را انجام نداده‌ای و خداوند تو را از [خطرهای احتمالی] مردم نگاه می‌دارد، و خداوند جمعیت کافران [لجوج] را هدایت نمی‌کند.

نکات زیر از این آیه استفاده می‌شود:

الف. آیه، کاشف از امر بسیار مهم است.

ب. آن امر، هرچه هست، موضوعی است که رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم از تبلیغ آن می‌ترسید و تصمیم داشت آن را تا زمان مناسبی به تأخیر بیندازد؛ چون اگر نمی‌ترسید، خداوند می‌گفت: «وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ»؛ اگر این کار را نکنی، رسالت خود را انجام نداده‌ای.

ترس پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم از آسیب رسیدن به دین خدا بود. حضرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نمی‌ترسید آسیبی به او وارد شود؛ زیرا آن حضرت از این که جان خود را در راه رضای خدا قربانی کند، دریغ نداشت. سیره‌ی عملی آن حضرت و حضورشان در میدان‌های جنگ، گواه روشن بر این ادعاست.

حضرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در کمین فرصتی مناسب و محیطی آرام بود تا بتواند آن حکم مهم را به عموم مسلمانان ابلاغ کند و مسلمانان هم آن را بپذیرند. در چنین زمانی، این آیه نازل شد و دستور فوری و اکید به تبلیغ آن حکم کرد و به پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نیز وعده‌ی محافظت داد.

■ آیا آمدن نام امام زمان علیه‌السلام در قرآن باعث کاهش اختلافات مذاهب اسلامی درباره‌ی آن حضرت نمی‌شد؟

قرآن کریم برای معرفی شخصیت‌های الهی از سه راه وارد می‌شود. معرفی با اسم، معرفی با عدد و معرفی با صفت. اگر نام حضرت مهدی علیه‌السلام در قرآن نیست، ولی صفات و ویژگی‌های حکومت او در قرآن آمده است. قرآن در معرفی افراد، مصالح عالی را در نظر می‌گیرد. گاهی مصالح ایجاب می‌کند قرآن تنها به صفات افراد بپردازد، چنان که درباره‌ی حضرت مهدی علیه‌السلام جریان از این قرار است.

۲. سوره‌ی مائده، آیه ۶۷.

۱. سوره‌ی مائده، آیه ۵۵.

تشکیل حکومت حضرت مهدی علیه السلام، در مواردی به صراحت و در موارد دیگر به طور اشاره در قرآن آمده است. آیاتی که در سوره «توبه» و «صف» از انتشار و گسترش اسلام در سطح جهانی نوید می‌دهد، مانند: ﴿لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ﴾^۱ (تا آن را بر همه ادیان پیروز سازد)، به تشکیل این حکومت اشاره می‌کند. مفسران قرآن می‌گویند: مضمون این آیه که پیش‌گویی از گسترش فراگیر و همه‌جانبه اسلام در سطح جهان است، هنوز تحقق نیافته است.

خداوند در آیه ۱۰۶ سوره انبیاء می‌فرماید: «ما پس از ذکر، در زبور نوشتیم که بندگان شایسته من، وارث زمین خواهند بود.» این آیه نوید می‌دهد که صالحان، وارثان زمین خواهند بود و حکومت جهان را به دست خواهند گرفت و هنوز این وعده الهی تحقق نیافته است.

اگر نام امام زمان علیه السلام در قرآن می‌آمد دشمنان آن حضرت، قرآن را تحریف می‌کردند و نام آن حضرت را از قرآن حذف می‌کردند. از این رو، قرآن به صورت کلی می‌فرماید: «بندگان شایسته من، وارث زمین خواهند بود.»

افزون بر آن، اگر نام امام زمان علیه السلام در قرآن می‌آمد، شیادان و افراد شهرت طلب از نام ایشان سوءاستفاده می‌کردند. با این که نام حضرت مهدی علیه السلام در قرآن نیامده، باز در طول تاریخ، شیادان و مدعیان دروغین مهدویت پیدا شدند و خود را امام زمان و مهدی موعود نامیدند، تا از آب گل آلود ماهی بگیرند و از نام او سوءاستفاده کنند.

مسئله مهم، بیان ویژگی‌های آن حضرت است که افراد با شناخت آنها، می‌توانند مهدی واقعی را از مدعیان قلابی مهدویت بازشناسند.^۲

۶. امامت حضرت مهدی علیه السلام

■ کدام آیه، امامت حضرت مهدی علیه السلام را در کودکی ممکن می‌داند؟

قرآن، به موهبت بزرگ نبوت حضرت عیسی علیه السلام در کودکی اشاره کرده است:

﴿فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا * قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا * وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا * وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا﴾^۱

[مریم] اشاره به او کرد، گفتند: چگونه با کودکی که در گهواره است سخن بگوییم؟! [ناگهان عیسی زبان به سخن گشود] گفت: من بنده خدایم، به من کتاب [آسمانی] داده و مرا پیامبر قرار داده است و مرا وجودی پر برکت قرار داده و در هر کجا باشم و مرا توصیه به نماز و زکات، مادام که زنده‌ام، کرده است. مرا نسبت به مادرم نیکوکار قرار داده و جبار و شقی قرار نداده است.

از این آیات برمی‌آید که با خواست خداوند متعال، هر کسی می‌تواند در کودکی به مقام نبوت و امامت نایل گردد. همین موهبت و تأیید الهی، سبب شد امام محمد تقی علیه السلام در کودکی با دانش خدادادی خود به تمام پرسش‌های دینی مردم پاسخ دهد و از جانب خدا به مقام امامت منصوب شود؛ به طوری

۱. سوره مریم، آیه ۲۹-۳۲.

۲. اقتباس از «پرسش‌ها و پاسخ‌ها»، ص ۱۸۵.

۱. سوره توبه، آیه ۳۳.

که علم و فضیلت آن حضرت، برای همه مردم روشن بود. امام زمان علیه السلام نیز از همین نور برخوردار است.^۱

■ چرا انبیای بزرگ الهی در سنین میان‌سالی به پیامبری برگزیده شدند، ولی حضرت مهدی علیه السلام در پنج سالگی به امامت رسید؟

ولایت الهی - که در نبوت و امامت تبلور می‌یابد - وابسته به سن نیست. این که پیامبران در میان‌سالگی به نبوت رسیدند نیز به تصریح قرآن مجید، صحیح نیست؛ مثلاً در قرآن آمده است:

﴿ يَا يَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ۲﴾

ای یحیی! کتاب [خدا] را با قوت بگیر و ما فرمان نبوت را در کودکی به او دادیم.

قوت، معنای وسیعی دارد و شامل قدرت مادی و معنوی می‌شود. نکته‌ای که آیه بیان می‌کند، نبوت در خردسالی است. دوران شکوفایی عقل، معمولاً حدّ و مرز خاصی دارد، ولی همیشه افراد استثنایی وجود داشته‌اند. چه اشکالی دارد که خدا این دوران را برای بعضی بندگان، به خاطر مصالحی، فشرده‌تر کند؛ چنان که برای سخن گفتن، معمولاً یکی - دو سال عمر لازم است، اما حضرت عیسی علیه السلام در روزهای نخست زندگی، سخن گفت. عیسی بن اسباط، از یاران امام جواد علیه السلام نقل می‌کند: خدمت حضرت جواد علیه السلام رسیدیم، در حالی که سنّ امام، کم بوده، درست در همین هنگام که در چنین فکری بودم، آن حضرت فرمود: ای عیسی بن اسباط! خداوند، کاری که در مسئله امامت کرده، همانند کاری است که در نبوت کرده است؛ گاهی

می‌فرماید: ﴿وَأَتَيْنَهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا﴾؛ و به او [یحیی] در کودکی فرمان نبوت دادیم؛ و گاهی می‌فرماید: ﴿إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً﴾؛^۱ هنگامی که انسان به حدّ بلوغ کامل عقل، به چهل سال، رسید. بنابراین، همان‌گونه که ممکن است خدا، حکمت را در چهل سالگی به فردی بدهد، قادر است آن را در دوران کودکی به او بدهد.^۲

حضرت عیسی علیه السلام، در گهواره، نبوت خویش را اعلام کرد.^۳ قرآن درباره حضرت عیسی علیه السلام می‌فرماید:

﴿قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْأَمْهَدِ صَبِيًّا * قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِي الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ۴﴾

گفتند: چگونه با کودکی که در گهواره است سخن بگوییم؟ گفت: من بنده خدایم، به من کتاب آسمانی داده و مرا پیامبر قرار داده است.

فخر رازی، از دانشمندان اهل سنت، در تفسیر این آیه می‌نویسد: مراد از حکم در آیه، نبوت است؛ زیرا خداوند متعال، عقل او را در سنین کودکی، محکم و کامل کرد و به او وحی فرستاد. خداوند، حضرت یحیی علیه السلام و حضرت عیسی علیه السلام را در کودکی به رسالت مبعوث کرد؛ برخلاف حضرت موسی علیه السلام و حضرت محمد صلی الله علیه و آله که آنان را در بزرگسالی به رسالت مبعوث کرد.^۵ بر این اساس، از لحاظ عقلی و عادی، هیچ مشکلی وجود ندارد که شخصی در کودکی، شایستگی و توانایی‌های بالایی کسب کند، چنان که نمونه‌هایی از نوابغ خردسال را در زندگی مشاهده می‌کنیم. افزون بر این،

۱. سوره احقاف، آیه ۱۵.

۲. تفسیر نمونه، ج ۱۳، ص ۲۸.

۳. تفسیر نمونه، ج ۱۳، ص ۵۳.

۴. سوره مریم، آیه ۲۹ - ۳۰.

۵. تفسیر کبیر، ج ۷، ص ۵۱۶.

۱. ر.ک: کشف الغمّه، ج ۲، ص ۳۵۳؛ تفسیر نمونه، ج ۱۳، ص ۵۶.

۲. سوره مریم، آیه ۱۲.

امامت، عهد الهی است و در عهده‌داری این منصب، سنّ خاصی شرط نیست؛ بلکه لیاقت و شایستگی مهم است. امامانی که در خردسالی به امامت رسیده‌اند، به بهترین صورت، از عهده آن برآمدند و شاهد صدقی بر امکان این جریان شدند.^۱

۷. لباس حضرت مهدی علیه السلام

■ سیره امام عصر علیه السلام در پوشیدن لباس چگونه است؟

از آیه‌های قرآن کریم و روایات برمی‌آید که لباس حضرت مهدی علیه السلام دارای دو ویژگی است: طهارت و آراسته بودن.

امام صادق علیه السلام فرمود: علی علیه السلام نزد بنی‌دیوان رفت، و سه عدد لباس را به یک دینار خرید؛ پیراهنی که بلندی آن تا قوزک پا (فوق‌الکعب) بود، و تکه بالای احرام (ازار) که تا نصف ساق پا می‌رسید، و رداء (شویه عبا) که از جلو، قسمت بالای بدن و از پشت سر، تا وسط بدن را می‌پوشاند. آن‌گاه دست‌های خود را به آسمان بلند می‌کرد و بر نعمت آن پوشش تا رسیدن به منزل، خدا را حمد و سپاس می‌گفت. سپس فرمود: سزاوار است مسلمان‌ها این‌گونه لباس بپوشند.

امام صادق علیه السلام فرمود: امروز مسلمان‌ها نمی‌توانند این‌گونه لباس بپوشند. اگر ما این‌گونه لباس بپوشیم می‌گویند دیوانه است، ریاکار است. خداوند متعال می‌فرماید: ﴿و ثِيَابَكَ فَطَهِّرْ﴾؛^۱ و لباس‌های خود را پاکیزه کن. آن‌گاه فرمود: و لباس‌هایت را بالا بگیر و آنها را به زمین نکش. زمانی که قائم ما قیام کند لباس این‌گونه است.^۲

۱. ر.ک: دادگستر جهان، ص ۱۲۲ و ۱۲۳؛ آموزش کلام اسلامی، ج ۳، ص ۱۴۶.

۲. سوره مدثر، آیه ۴.

۲. تفسیر نورالانقلین، ج ۵، ص ۴۵۳.

۸. اوصاف و القاب حضرت مهدی علیه السلام

■ چرا به حضرت مهدی علیه السلام، امام عصر یا ولی عصر می‌گویند؟

واژه «عصر»، برگرفته از سوره «والعصر»^۱ و در لغت به معنای فشردن است. درباره واژه «عصر» که در این سوره آمده، میان مفسران اختلاف نظر وجود دارد، بعضی مفسران می‌گویند: مراد از «عصر» در این سوره، وقت عصر است. عده‌ای دیگر، «عصر» را اشاره به سراسر تاریخ بشر دانسته‌اند. برخی دیگر، آن را اشاره به انسان‌های کامل می‌دانند که عصاره هستی هستند. جمعی از مفسران، «عصر» را قسمت خاصی از زمان، مانند عصر ظهور اسلام یا عصر قیام مهدی موعود علیه السلام می‌دانند.

مفضل بن عمر می‌گوید: از امام صادق علیه السلام درباره این سوره سؤال کردم، امام صادق علیه السلام فرمود:

أَلْعَصْرُ عَصْرُ خُرُوجِ الْقَائِمِ علیه السلام. إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ، یعنی «اعداءنا». إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا «یعنی بایاتنا» وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ یعنی «بمواسات الاخوان» وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ یعنی «بالامامة» وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ یعنی «فی الفترة».

منظور از عصر، عصر ظهور و خروج قائم علیه السلام است. انسان در زیان و

۱. «وَالْعَصْرِ * إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ * إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ»؛ سوگند به عصر که انسان‌ها در زیانند، مگر کسانی که ایمان آورده و اعمال صالح انجام داده‌اند و یکدیگر را به حق سفارش کرده و یکدیگر را به شکیبایی توصیه کرده‌اند.

خسران است، یعنی دشمنان ما در زیانند. مگر آنان که ایمان آوردند؛ یعنی آنان که به آیات ما ایمان آوردند. و کارهای نیک انجام دادند، یعنی با مواسات برادران دینی. و یکدیگر را به حق سفارش کردند، یعنی «به امامت» سفارش کردند. یکدیگر را به صبر سفارش کردند، یعنی در دوران فترت (زمان غیبت که عقاید مردم سست می‌شود).^۱

بنابراین، امام عصر بودن آن حضرت، به معنای آن است که آن حضرت در زمانی که تنها خداوند از آن آگاه است خروج خواهد کرد و او شخصیت اول مورد توجه در آن عصر است، پس او صاحب عصر است.^۲

■ چرا به امام زمان علیه السلام شریک القرآن گفته می‌شود؟

«شریک قرآن» بودن، اختصاص به امام زمان ندارد و این صفت بر دیگر پیشوایان معصوم علیهم السلام نیز اطلاق می‌شود. از این رو، در زیارت امام حسین علیه السلام در اول رجب و نیمه شعبان آمده است: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا شَرِيكَ الْقُرْآنِ».^۳ بنا بر حدیث شریف ثقلین: «إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ...»^۴ امام معصوم علیه السلام عدل و ملازم و هم‌تای قرآن کریم است. قرآن کریم، ثقل اکبر است و امام معصوم علیه السلام، ثقل کبیر.

امام معصوم علیه السلام، شریک قرآن است، زیرا مبین و مفسر قرآن و شارح جزئیات و نحوه اجرای کلیات آن است.

امام معصوم علیه السلام صفات قرآن را دارد و حق، نور و ... است.^۵

۱. کمال‌الدین و تمام‌النعمة، ج ۲، ص ۶۵۶. ۲. برای آگاهی بیشتر ر. ک: عصاره خلقت.

۳. بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۳۳۵-۳۳۶. ۴. همان، ج ۳۳، ص ۱۰۸.

۵. ر. ک: تفسیر تسنیم، ج ۱، ص ۷۵ و ۱۴۹ و جلاء الأذهان و جلاء الأجزاء، ج ۱۰، ص ۵۱۸.

■ چرا امام زمان علیه السلام را بقیة الله می گویند؟

لقب «بقیة الله» برگرفته از این آیه است:

﴿بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ﴾^۱

(آنچه که) خداوند (برای شما) باقی گذارده (از آنچه خود دارید) برایشان بهتر است اگر ایمان داشته باشید، و من نگهبان شما نیستم.

واژه «بَقِيَّتُ اللَّهِ» در این آیه به معنای درآمد و سودی است که از سرمایه حلال و خداپسندانه برای انسان باقی مانده و صددرصد حلال است، اما در روایات به هر وجود مبارکی که به اراده خداوند برای بشر باقی می ماند، گفته می شود، از جمله به سربازان مؤمنی که پیروزمندان از جبهه جنگ برمی گردند، زیرا به اراده الهی باقی مانده اند. به امام عصر علیه السلام نیز «بَقِيَّةُ اللَّهِ» می گویند، چون آن حضرت به خواست خداوند برای هدایت مردم، ذخیره و باقی نگه داشته شده است. بنا بر روایات، یکی از نام های آن حضرت، «بقیة الله» است و ما به این نام بر او سلام می کنیم: «السلام عليك يا بقية الله في ارضه». وقتی آن حضرت در مکه ظهور کند، این آیه را تلاوت می کند و می فرماید: من آن «بَقِيَّتُ اللَّهِ» هستم. به دیگر معصومان علیهم السلام نیز لقب «بقیة الله» داده شده است.^۲

■ آیا لقب «عبد صالح» امام زمان علیه السلام ریشه قرآنی دارد؟

خداوند متعال می فرماید:

﴿أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ * إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِّقَوْمٍ

عَابِدِينَ﴾^۳

۱. سوره هود، آیه ۸۶

۲. تفسیر نور، ج ۵، ص ۳۶۹.

۳. سوره انبیاء، آیه ۱۰۵-۱۰۶.

بندگان صالح من وارث زمین خواهند شد. در این، ابلاغ روشنی برای

جمعیت عبادت کنندگان است.

در پاره ای از روایات که در کتاب های حدیثی سنی و شیعه نقل شده، به صراحت، این آیات به امام مهدی علیه السلام و یاران ایشان تفسیر شده است. بنابراین، بر اساس آیات و روایات، امام زمان علیه السلام و یاران آن حضرت مصداق منحصر به فرد این آیه هستند.^۱

۱. انوار درخشان، ج ۱۱، ص ۱۱۷.

■ ویژگی‌های معنوی و اخلاقی امام عصر علیه السلام از منظر قرآن کریم کدامند؟

قرآن و روایات، امام عصر را به اخلاق و رفتارهای نیکو توصیف کرده‌اند. برخی از این صفات، کمالات همه‌امان معصوم علیه السلام هستند و برخی از آنها ویژه امام عصر علیه السلام هستند. در این جا به برخی از آنها اشاره می‌شود:

۱. هادی

زید، فرزند امام سجاد علیه السلام، می‌گوید: روزی خدمت پدرم امام زین‌العابدین علیه السلام نشسته بودم که جابر بن عبدالله انصاری حضور پدرم شرفیاب شد و مشغول صحبت گشت که ناگاه برادرم امام محمد باقر علیه السلام از حجره بیرون آمد. همین که چشم جابر به برادرم افتاد، گفت: این پسر چه قیافه نیکویی دارد و شباهت تمام به پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله دارد. جابر پرسید: ای فرزند، نام تو چیست؟ برادرم گفت: محمد. جابر پرسید: فرزند کیستی؟ او اشاره به پدر بزرگوارش کرد و فرمود: امام زین‌العابدین علیه السلام. جابر گفت: پس شما محمد باقر هستی. جابر، بی‌اختیار از جا برخاست و برادرم محمد باقر را در آغوش گرفت و بر سر و رویش بوسه زد و گفت: ای محمد، جدت پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله به وسیله من به شما سلام رسانده است. برادرم گفت: درود و سلام بر جد بزرگوام پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله باد. جابر به پدرم گفت: پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله به من فرمود: چون

فرزندم محمد باقر را ملاقات کردی، سلام مرا به او برسان. او هم نام و هم قیافه و وارث علم من است. حکم او حکم من است. هفت نفر از فرزندان من، امین‌های خدا و امامان و امان‌ام هستند و هفتمین آنان قائم ما است که زمین را پر از عدل می‌کند؛ پس از آن که پر از ظلم شده باشد. سپس پیامبر صلی الله علیه و آله این آیه را تلاوت کرد:

﴿وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ﴾^۱

و آنان را پیشوایانی قرار دادیم که به فرمان ما [مردم را] هدایت می‌کردند، و انجام دادن کارهای نیک و برپا داشتن نماز و پرداخت زکات را به آنان وحی کردیم، و آنان فقط پرستش کنندگان ما بودند.^۲

محمد بن مسلم روایت کرده است: از امام صادق علیه السلام درباره تفسیر آیه ﴿إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ﴾ پرسیدم، آن حضرت فرمود: هر امامی هادی و رهبر اقوامی است که معاصر او هستند. نیز فضیل روایت کرده است: از امام صادق علیه السلام درباره تفسیر آیه ﴿وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ﴾ پرسیدم، آن حضرت فرمود: هر امامی، رهبری و هادی اقوامی است که در معاصر او هستند.^۳

۲. وارث زمین

قرآن کریم می‌فرماید:

﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِن بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾^۴

۱. سوره انبیاء، آیه ۷۳.

۲. تفسیر جامع، ج ۴، ص ۳۴۷ و البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۵.

۳. انوار درخشان، ج ۹، ص ۱۹۶. ۴. سوره انبیاء، آیه ۱۰۵.

و همانا ما پس از تورات در زبور نوشتیم که زمین را بندگان شایسته ما به ارث می‌برند.^۱

۳. صادق

حضرت محمد ﷺ در تفسیر آیه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ»^۲ فرمود: منظور از «مؤمنان» در این آیه، همه مؤمنان نیست، زیرا همه مؤمنان به این کار مأمور نشده‌اند. منظور از «صادقین»، گروه خاصی نیست، بلکه علی بن ابی طالب و اوصیای پس از او تا روز قیامت است.^۳

۴. آخرین برگزیده

حضرت مهدی ﷺ دوازدهمین جانشین پیامبر اسلام ﷺ و آخرین برگزیده الهی بر روی زمین است. پیامبر اسلام ﷺ فرمود: ای مردم، بدانید که خداوند برای شما دری قرار داده که هرکس از آن در وارد شود، از آتش و ترس بزرگان (روز قیامت) در امان است. ابوسعید خدری برخاست و نزد آن حضرت آمد و عرض کرد: ای پیامبر، ما را به سمت آن در هدایت کن تا آن را بشناسیم. پیامبر اسلام ﷺ فرمود: آن در، علی بن ابی طالب ﷺ است، که سید اوصیا و امیر مؤمنان و برادر رسول خداست. ای مردم، هرکس دوست دارد به دستگیره مطمئنی که شکست در آن راه ندارد متمسک شود، باید به ولایت علی بن ابی طالب ﷺ تمسک کند و چنگ بزند. ولایت او، ولایت من است و اطاعت از او، اطاعت از من. ای مردم، هرکس دوست دارد که حجت بعد از مرا بشناسد، باید علی بن ابی طالب ﷺ را بشناسد. ای مردم، هرکس می‌خواهد

۱. نورالقلین، ج ۳، ص ۴۶۴ و البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۱۹۶.

۲. سورة توبه، آیه ۱۱۹. ۳. البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۱۷۰.

خدا و رسول را دوست بدارد باید بعد از من، به علی بن ابی طالب و امامان از نسل من اقتدا کند، که آنها گنجینه‌های علم من هستند. جابر بن عبدالله انصاری به پاخاست و عرض کرد: ای رسول خدا، امامان چند نفرند؟ آن حضرت فرمود: ای جابر، خدا تو را رحمت کند. از همه اسلام سؤال کردی. تعداد آنها، به تعداد ماه‌های سال است که آن نزد خدا در کتاب خدا، از روزی که آسمان‌ها و زمین را آفریده، دوازده است. تعداد امامان به تعداد چشمه‌هایی است که برای موسی بن عمران ﷺ جاری شد، زمانی که عصای خود را به [سنگ] زد، و از آن دوازده چشمه جاری شد. تعداد امامان به تعداد نقیبان بنی اسرائیل است، که خداوند فرموده است: «وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا»^۱؛ ما آنان دوازده نقیب [رئیس] برگزیدیم. ای جابر، امامان دوازده نفرند. اولین آنان، علی بن ابی طالب ﷺ است و آخرین آنان، قائم [حضرت] مهدی ﷺ است.^۲

۵. کلمه باقیه

کلمه «باقیه» به معنای حقیقت پایدار و برگرفته از آیه زیر است.

﴿وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾^۳

ابراهیم، یکتاپرستی را در نسل‌های بعد از خود حقیقتی پایدار قرار داد؛ باشد که آنان [به سوی توحید] بازگردند.

﴿وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ﴾^۴ [به خاطر بیاورید] هنگامی که خداوند،

۱. سورة مائده، آیه ۱۲.

۲. سورة زخرف، آیه ۲۸.

۳. بحارالانوار، ج ۳۶، ص ۲۶۳.

۴. سورة بقره، آیه ۱۲۴.

ابراهیم را با وسایل گوناگونی آزمود، و او به خوبی از عهده آزمایش برآمد، خداوند به او فرمود: من تو را امام و رهبر مردم قرار دادم. ابراهیم عرض کرد: از دودمان من [نیز امامانی قرار بده]. خداوند فرمود: پیمان من به ستمکاران نمی‌رسد [و تنها آن دسته از فرزندان تو که پاک و معصوم باشند شایسته این مقامند].

امام صادق علیه السلام در تفسیر این دو آیه فرمود: امام عصر علیه السلام «کلمه باقیه» است؛ زیرا خداوند امامت را میان فرزندان پیامبر صلی الله علیه و آله پایدار قرار داد و مهدی علیه السلام تمام کننده آن خواهد بود.^۱

۱۰. محل زندگی حضرت مهدی علیه السلام

■ آیا محل زندگی امام زمان علیه السلام در قرآن مشخص شده است؟

محل زندگی امام زمان علیه السلام در قرآن مشخص نشده است. روایاتی که درباره محل زندگی حضرت مهدی علیه السلام وجود دارد، چند دسته است:

۱. برخی از آنها، محل خاصی را تعیین نمی‌کند و جایگاه و مکان حضرت مهدی را در بیابان‌ها و کوه‌ها معرفی می‌کند. در روایتی آمده است: حضرت مهدی علیه السلام فرمود: «فرزند مهزیار، پدرم امام حسن علیه السلام از من پیمان گرفت ... و فرمان داد که برای سکونت، کوه‌های سخت و سرزمین‌های خشک و دوردست را برگزینم.»^۱

۲. دسته‌ای از روایات، منطقه خاصی را به عنوان سکونت آن حضرت تعیین می‌کند؛ از جمله: مدینه، مکه و پیرامون آنها، مانند «رضوی» و «ذی طوی». در روایتی آمده است: امام باقر علیه السلام فرمود: «امام زمان علیه السلام را غیبتی است در بعضی از دره‌ها»، سپس امام باقر علیه السلام نام «ذی طوی» را آورد.^۲

۳. بنا بر دسته‌ای از روایات، به صورت ناشناس بین مردم زندگی می‌کند.^۳ این که امام زمان علیه السلام بین مردم زندگی کند، با عقل و عرف سازگار است و برای آن حضرت نیز آسان‌تر و طبیعی‌تر است؛ البته این منافات ندارد که

۱. ر.ک: بحارالانوار، ج ۵۲، ص ۱۲.

۲. همان، ص ۳۴۱.

۳. همان، ص ۱۵۴.

۱. کمال‌الدین، ج ۲، ص ۳۵۸.

آن حضرت گاهی در مکه و مدینه حضور داشته باشد. گاهی شرایطی پیش آید که زندگی معمولی، خطرآفرین شود که در این صورت، دوری گزیدن از جامعه، ضروری است.^۱

۱۱. مردم در زمان غیبت حضرت مهدی علیه السلام

■ مردم در زمان غیبت در چه وضعیتی خواهند بود؟

مردم در زمان غیبت امام زمان علیه السلام به دو گروه تقسیم می شوند:

۱. گروه اول کسانی هستند که بر اعتقاد حق خود پایبندند و از زمینه سازان ظهور حضرت مهدی علیه السلام خواهند بود و در این راستا با انواع گرفتاری ها و مشکلات آزمایش خواهند شد.

امام صادق علیه السلام فرمود: سوگند به خداوند، آن رویدادی که به سوی آن گردن می کشید، پدید نخواهد آمد تا آزمایش شوید و از یکدیگر شناخته گردید. از هر ده نفر، برخی از بین می روند و جز اندکی از شما باقی نمی ماند. سپس آن حضرت آیه زیر را تلاوت کرد:

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمِ الصَّابِرِينَ﴾

آیا چنین پنداشته اید که تنها با ادعای ایمان وارد بهشت خواهید شد، در حالی که خداوند هنوز مجاهدان از شما و صابران را مشخص نساخته است؟^۱

امیر مؤمنان علیه السلام آیه زیر را درباره مردم در زمان غیبت دانسته است:^۲

۱. برای آگاهی بیشتر ر.ک: مجله حوزه، شماره چهارم و پنجم، سال دوازدهم، ص ۵۰-۶۴ و «جزیره خضراء، افسانه یا واقعیت؟»

۱. بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۱۱۳. ۲. ر.ک: الغارات، ج ۲، ص ۶۷۸.

﴿مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا ثُقِفُوا أُخِذُوا وَقُتِلُوا تَقْتِيلًا﴾ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَ لَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا^۱

و از همه جا طرد می‌شوند، و هر جا یافته شوند گرفته خواهند شد و به قتل خواهند رسید. این سنت خداوند در اقوام پیشین است و برای سنت الهی هیچ‌گونه تغییری نخواهی یافت.

۲. گروه دوم کسانی هستند که گرفتار انواع شهوات و هواهای نفسانی اند و از مسائل دینی، به ویژه مهدویت، غافلند و از دانش مهدی عجل الله فرجه محروم‌اند: «فَكَأَيُّنَ مِنْ قَرِيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَ هِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَ بِئْرٌ مُعَطَّلَةٌ وَ قَصْرٌ مَشِيدٌ؛ وَ چه بسیار شهرها را در حالی که اهلس ستمکار بودند، هلاک کردیم، پس [به سبب نزول عذاب، سقف‌های خانه‌هایشان خراب شده و دیوارهایشان بر] سقف‌ها فرو ریخته است و [چه بسیار] چاه‌های پر آب [که به سبب نابود شدن مالکانش] متروک افتاده و کاخ‌ها و قصرهای برافراشته [و محکمی که بی ساکن و بی صاحب مانده است].»^۲

فصل چهارم

وظایف مردم در زمان

ظیبت

همان‌گونه که لطف و حکمت خدا ایجاب می‌کند که وسایل تکوین و رشد وجودی انسان را فراهم کند و با فرستادن پیامبران و برنامه و قانون، اسباب رسیدن به کمال حقیقی و سعادت واقعی وی را فراهم سازد، همین لطف و حکمت اقتضا می‌کند که پس از پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نیز رهبرانی برای تفسیر و تبیین صحیح قوانین الهی و هدایت انسان‌ها و رساندن آنان به آن هدف بلند به وسیله پیامبرش معین شود تا مردم را از انحراف بازدارند و به راه حقیقت هدایت کنند.

اگر مانعی از طرف انسان‌ها بر سر راه لطف خدا ایجاد شود و سبب غیبت امام عَلَيْهِ السَّلَام گردد، به حکم عقل، باید برای برداشتن این مانع تلاش کرد و شایستگی رهبری امام معصوم عَلَيْهِ السَّلَام را پیدا کرد. برای رفع موانع، باید در پی اصلاح امت و اجتماع بود؛ همان‌گونه که سیره امامان معصوم عَلَيْهِمُ السَّلَام نیز اصلاح جامعه بوده است.

۲. امر به معروف و نهی از منکر، از فروع دین است. قرآن بر عمل به این دو واجب در زمان حضور یا غیبت امام زمان عَلَيْهِ السَّلَام تأکید می‌کند:

﴿وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾^۱

و باید از میان شما گروهی [مردم را] به نیکی دعوت کنند و امر به معروف و نهی از منکر کنند و آنان همان رستگارانند.

خدا در این آیه، مردم را به حق دعوت کرده و سفارش کرده است که با فساد ظالمان و طاغوتیان مبارزه کنیم.

۱. سوره آل عمران، آیه ۱۰۴.

وظایف مردم در زمان غیبت

از نظر قرآن و روایات، وظایف مردم در زمان غیبت عبارت است از:

۱. امر به معروف و نهی از منکر؛
 ۲. توبه از گناهان؛
 ۳. ایمان و عمل صالح؛
 ۴. استقامت؛
 ۵. رعایت تقوا؛
 ۶. جلب رضایت حضرت مهدی عَلَيْهِ السَّلَام؛
 ۷. انتظار فرج؛
 ۸. تلاش برای رسیدن به مقام منتظران؛
- و

امر به معروف و نهی از منکر در زمان غیبت

■ آیا باید بگذاریم جهان پر از گناه و آلودگی شود تا حضرت مهدی عَلَيْهِ السَّلَام ظهور کند؟

پاسخ:

۱. وجود نعمت امامت و امام، لطف خداوند متعال به بندگانش است. خداوند لطفش را به بندگان قطع نمی‌کند، مگر آن‌که انسان‌ها با رفتار خویش، دست رد بر لطف خداوند بزنند و اسباب غیبت امام را فراهم کنند.

افزون بر این، باید عده‌ای از مردم، زمینه ظهور امام زمان (عج) را فراهم کنند. آن حضرت برای نشر معارف اسلام و مقابله با ظلم، به نیروهای انسانی با ایمان و پرصلاحت نیاز دارد. تا زمانی که یاران امام زمان (عج) آمادگی کامل را در پشتیبانی آن حضرت نداشته باشند، آن حضرت قیام نخواهد کرد. نمی‌توان برخلاف آیات قرآن عمل کرد و بر اساس نظر برخی افراد منحرف، به فساد دامن زد تا امام زمان (عج) ظهور کند؛ چون خداوند همه انسان‌ها را به ارزش‌ها دعوت کرده است.

۳. دین مقدس اسلام، دینی جامع در همه ابعاد فردی، سیاسی، اجتماعی و... است و برای افراد، تکالیف و وظایف دینی، اجتماعی و سیاسی در نظر گرفته است. نگاهی به آیات قرآن کریم و روایات اسلامی و سیره اهل بیت (ع) به خوبی این حقیقت را روشن می‌سازد. پس چگونه ممکن است این سخن را بپذیریم که دین و احکام اساسی و اصولی آن را تعطیل کنیم و برای فراهم کردن مقدمات ظهور، فساد را گسترش دهیم؟

افزون بر این، در روایات، از ویژگی‌های منتظران واقعی، به تهذیب نفس، دعا برای فرج، صدقه برای سلامتی امام زمان (عج)، ذکر مناقب و فضایل آن حضرت و... اشاره شده است.^۱

خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید:

﴿وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾^۲

و بگو که حق آمد و باطل را نابود ساخت که باطل، لایق نابودی است.

معنای غلبه حق بر باطل، این است که به تمام معنا حق بر باطل

پیروز شود و این، جز با عدالت حضرت مهدی (عج) میسر نخواهد شد. دین اسلام، به ایمان به خداوند یگانه و توحید خالص دعوت می‌کند. اسلام می‌خواهد تمام اختلافات و جدایی‌ها را از میان بردارد و رسیدن به چنین روزی را برای بشر پیش‌بینی کرده و تا حدودی به وسیله مکلف کردن افراد، مقدمات آن را فراهم ساخته و عملی شدن آن را به آماده شدن زمینه کامل آن موکول کرده است که این مهم بر اساس این آیه، با رهبری آسمانی حضرت مهدی (عج) محقق خواهد شد.^۱

توبه از گناهان

■ گناهکاران چه کار بکنند تا امام زمان (عج) از آنان راضی شود؟

یکی از وظایف ما در زمان غیبت، دوری از گناهان و توبه و بازگشت به خداوند است. از منظر آیات قرآن کریم، همیشه راه بازگشت و توبه به سوی خداوند متعال به روی بندگان باز است. قرآن کریم، این کتاب نویدبخش رحمت، به همه مؤمنان فرمان توبه می‌دهد:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ

عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُم جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾^۲

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! به سوی خدا بازگردید، توبه کنید، توبه‌ای خالص و بی‌شائبه. امید است [با این کار] پروردگارتان گناهانتان را ببخشد و شما را در باغ‌هایی از بهشت که نه‌رها از زیر درختانش جاری است، داخل کند.^۳

۱. ر.ک: امامت و مهدویت، ج ۳، ص ۸۹.

۲. سوره تحریم، آیه ۸.

۳. ر.ک: اخلاق در قرآن، ج ۱، ص ۲۱۷-۲۳۴ و مراحل اخلاق در قرآن، ج ۱۱، ص ۱۵۶.

۱. برای آگاهی بیشتر ر.ک: بحار الانوار، ج ۵۱-۵۲.

۲. سوره اسراء، آیه ۸۱.

ارکان توبه عبارت است از: ترک گناه، پشیمانی، تصمیم بر ترک در آینده، جبران گذشته و استغفار.

از نظر قرآن کریم، گناهکار برای جبران ضعف‌های گذشته، باید توبه کند و در صدد اصلاح برآید:

﴿فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾^۱

اما آن که پس از ستم‌کردن، توبه و جبران کند، خداوند توبه او را می‌پذیرد؛ زیرا خداوند آمرزنده و مهربان است.

ایمان و عمل صالح

■ آیا انجام عمل صالح، زمینه‌ساز ظهور حضرت حجت علیه السلام است؟

خداوند متعال در قرآن مجید می‌فرماید:

﴿أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ * إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ﴾^۲

بندگان صالح من وارث زمین خواهند شد. این ابلاغ روشنی است برای جمعیت عبادت‌کنندگان.

خداوند در قرآن می‌فرماید:

«در زیور، بعد از ذکر، چنین نوشتیم که سرانجام، بندگان صالح من وارث

[حکومت] زمین خواهند شد.»

۱. سوره مائده، آیه ۳۹؛ نیز ر.ک: انعام، آیه ۵۴؛ برای آگاهی از شرایط توبه کامل که عبارت است از: ندامت، عزم بر ترک گناه برای همیشه، جبران حق الله، جبران حق الناس، از بین بردن آثار گناه در وجود خود و عادت دادن نفس به عبادت، به نهج البلاغه مراجعه کنید.

۲. سوره انبیاء، آیه ۱۰۵-۱۰۶.

در پاره‌ای از روایات که در کتاب‌های حدیثی اهل سنت و شیعه نقل شده، به صراحت این آیه به یاران امام زمان علیه السلام تفسیر شده است. مثلاً در مجمع البیان آمده است: امام باقر علیه السلام در تفسیر این آیه فرمود: «هم اصحاب المهدي في آخر الزمان؛ بندگان صالحی که خداوند در این آیه به عنوان وارثان زمین یاد کرده، یاران مهدی در آخر الزمان هستند». این آیه درباره یاران حضرت مهدی علیه السلام است، ولی به این واقعیت اشاره دارد که شرط اساسی برای تسریع در ظهور امام زمان علیه السلام، ایمان داشتن و به شایستگی رسیدن بندگان خداست؛ یعنی مردم باید از نظر عمل، تقوا، علم، قدرت، تدبیر، نظم و درک اجتماعی، شایستگی پیدا کنند تا زمینه ظهور فراهم شود.^۱

اسلام می‌خواهد تمام اختلافات و جدایی‌ها را با عقیده توحید از میان بردارد. اسلام، رسیدن به چنین روزی را برای بشر پیش‌بینی کرده و در حدودی که وظیفه تشریح است، مقدمات آن را فراهم ساخته و عملی شدن آن را به آماده شدن زمینه کامل آن موکول کرده است که این مهم طبق این آیه، با رهبری آسمانی حضرت مهدی علیه السلام محقق خواهد شد.^۲

این آیه به این مسئله اشاره دارد که قرار گرفتن در صف یاوران حضرت مهدی علیه السلام، روشی ویژه مانند بندگی خدا نیاز دارد؛ زیرا ایشان نماینده رسمی از جانب پیامبری است که خلاصه رسالتش، دعوت به توحید و رها شدن از شرک و نفاق در تمام زوایای زندگی است، همان‌گونه که در قرآن آمده است: ﴿إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾^۳؛ «اگر خدا را دوست دارید از من [پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله] اطاعت کنید؛ در نتیجه خداوند هم شما را دوست خواهد

۱. ر.ک: مکیال المکارم، وظیفه مردم در زمان غیبت امام زمان و تفسیر نمونه، ج ۱۳، ص ۵۱۸.

۲. ر.ک: امامت و مهدویت، ج ۳، ص ۸۹. ۳. سوره آل عمران، آیه ۳۱.

داشت». پس اگر بندگی خدا تحقق یابد، انسان، محبوب خدا و رسول خدا ﷺ و ائمه اطهار علیهم السلام خواهد شد. روشن ترین راه رسیدن به این هدف، ابتدا ترک محرمات و انجام واجبات است و در مرحله بعد، توجه به مستحبات و ترک مکروهات. نیز باید از اعمالی که موجب دوری از درگاه خداوند و خشم الهی می شود بپرهیزیم تا بتوانیم رضایت حضرت حجت علیهم السلام را جلب کنیم، همان گونه که امام علی علیه السلام فرمود: «لا تنال ولا يتنا إلا بالورع»؛^۱ یعنی اگر بخواهیم جزء یاران امامان علیهم السلام باشیم باید تقوا و ورع را پیشه خود سازیم.

استقامت

■ آیا آیه ای درباره صبر در زمان غیبت وجود دارد؟

قرآن کریم می فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾^۲

ای اهل ایمان، شکیبایی کنید، و دیگران را هم به شکیبایی وادارید، و با یکدیگر [چه در حال آسایش، چه در بلا و گرفتاری] پیوند و ارتباط برقرار کنید و از خدا پروا کنید تا رستگار شوید.

یعقوب بن سراج می گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: آیا روزی زمین بدون دانشمندی از شما که مردم به او مراجعه کنند باقی می ماند؟ آن حضرت به من فرمود: ای ابویوسف، اگر این گونه باشد، خداوند پرستیده نمی شود. زمین (هیچ گاه) از وجود دانشمندی از ما تهی نمی ماند، و مردم همواره در حلال و حرام خود به او مراجعه می کنند، و این معنا در قرآن بیان

۱. بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۲۸۱. ۲. سوره آل عمران، آیه ۲۰۰.

شده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَصْبِرُوا»؛ صبر در دین داشته باشید. «صابروا» یعنی در برابر دشمنان خود شکیبایی کنید. «رابطوا» یعنی آماده یاری امامتان باشید و در آنچه خدا به شما فرمان داده و بر شما واجب گردانده است مواظبت کنید.^۱

قرآن کریم در آیه دیگر درباره فضیلت استقامت می فرماید:

﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبَّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾^۲

بی تردید، کسانی که گفتند: پروردگار ما خداست، سپس [در میدان عمل بر این حقیقت] استقامت ورزیدند، فرشتگان بر آنان نازل می شوند [و می گویند:] نترسید و اندوهگین نباشید و شما را به بهشتی که وعده می دادند، بشارت باد.

امام صادق علیه السلام در تفسیر آیه ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبَّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا﴾ فرمود: «استقاموا علی الائمه واحدا بعد واحد تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ»؛^۳ بر ائمه، یکی پس از دیگری استقامت کردند. فرشته ها بر آنان نازل می شوند که نترسید و غمگین نباشید، و مژده باد بر شما به آن بهشتی که به شما وعده داده شده بود.»

مسلم است که کلمه «ائمه» که در روایت آمده است، شامل امام عصر علیه السلام نیز می شود. بنابراین، استقامت منتظران بر یاری آن حضرت موجب می شود که آنان مشمول عنایات خدا شوند.

۱. تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۲۱۲، ح ۱۸۱. ۲. سوره فصلت، آیه ۳۰.

۳. بحار الانوار، ج ۲۴، ص ۲۱، ح ۴۰.

■ چکیده وظایف زمینه‌سازان ظهور حضرت مهدی (عج) چیست؟

با استفاده از آیه‌های قرآن کریم و روایات فراوان درباره وظایف مردم در زمان غیبت، می‌توان خلاصه همه وظایف مردم را «تقوا» دانست. عصر ظهور حضرت مهدی (عج)، به تعبیر قرآن، عصر «عباد صالح»^۱ است؛ یعنی همه بندگان صالح وارث زمین می‌شوند، انتظار حقیقی چنین دورانی، جز به تقوا و ورع محقق نخواهد شد. ما به انتظار این وعده قرآن که «زمین را بندگان صالح خدا به ارث خواهند برد» نشستیم، پس اگر انتظاری راستین داریم، باید نخست در زمره «عباد صالح» درآییم، آن‌گاه طالب نویدی که به آنان داده‌اند باشیم. بنابراین، کسی که در انتظار ظهور مصلح به سر می‌برد، باید صالح باشد.

جلب رضایت حضرت مهدی (عج)

■ براساس آیات قرآن کریم، چگونه می‌توان فهمید که امام زمان (عج) از اعمال ما رضایت دارد؟

پیامبر گرامی (ص) و پیشوایان معصوم (ع) نور واحدند و تمام آن بزرگواران مردم را به پرستش خداوند یگانه و پیروی از فرمان‌های الهی و انجام واجبات و ارزش‌ها و فضایل اخلاقی و انسانی دعوت می‌کنند. بنابراین، هرکس خداوند یگانه را اطاعت کند و واجبات را انجام و محرمات را ترک سازد و کارهای پسندیده انجام دهد، مورد رضایت خداوند، پیامبر (ص) و پیشوایان معصوم (ع)، به‌ویژه امام زمان (عج)، قرار می‌گیرد. خداوند متعال می‌فرماید:

۱. «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِن بَعْدِ أُدْكُرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ»؛ سوره انبیاء، آیه ۱۰۵؛ ما در «زبور» بعد از ذکر [تورات] نوشتیم که بندگان صالح من وارث حکومت زمین خواهند شد.

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ

وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾^۱

بگو: اگر خدا را دوست می‌دارید، از من پیروی کنید! تا خدا [نیز] شما را دوست بدارد و گناهانتان را ببخشد و خدا آمرزنده و مهربان است.

درباره شأن نزول این آیه روایت شده است: جمعی در حضور پیامبر اکرم (ص) ادعای محبت پروردگار کردند، در حالی که به برنامه‌های الهی کمتر عمل می‌کردند. این آیه نازل شد و به آنان تذکر داد که باید به دستورهای خدا عمل کنند.^۲

اگر خداوند، پیامبر (ص) و پیشوایان معصوم (ع) را دوست داشته باشیم و به دستورهای آنان عمل کنیم، مورد محبت و رضایت آنان قرار می‌گیریم.

امام صادق (ع) می‌فرماید: «کسی که گناه می‌کند، خدا را دوست ندارد.»^۳ اگر کسی خدا، پیامبر (ص) و امام زمان خویش را دوست داشته باشد، گناه نمی‌کند و به فرمان‌های خداوند متعال جامه عمل می‌پوشاند و خداوند، پیامبر (ص) و امام زمان نیز متقابلاً او را دوست دارند.

امام زمان (عج) به عنوان امام و پیشوای دینی و رهبر مردم، نسبت به انسان‌های باایمان واقعی مهربان است و همواره آنان را دوست دارد و اگر آنان به تکالیف دینی خود عمل کنند، مورد توجه و عنایت امام زمان قرار می‌گیرند.

خداوند متعال در آیه ۳۲ سوره آل عمران به مدعیان محبت الهی می‌فرماید: نشانه محبت و درستی، اطاعت از فرمان او و پیامبر و جانشینان

۲. مجمع‌البیان، ج ۲، ص ۷۳۳-۷۳۴.

۱. سوره آل عمران، آیه ۳۱.

۳. وسائل‌الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۰۸.